

Preverjanje – 8. razred

1.) Katere dežele so se oblikovale na ozemlju, kjer je živelo slovensko prebivalstvo v 15. stol.?
Oblikovale so se dežele: Kranjska, Štajerska, Koroška, Goriška in mesto Trst.

2.) Kdo je sestavljal deželne stanovne?
Od 15. stoletja dalje so delovali deželni stanovi, ki so jih sestavljali zastopniki plemstva, visoke duhovščine in mest.

3.) Kolikšen delež prebivalstva so predstavljali kmetje? Kako so živeli?
Kmetje so predstavljali velik delež prebivalstva. Bili so na nivoju podložništva. Podložnik je zemljo dobil od zemljiškega gospoda v uživanje in ne v last, zato pa je bil gospodu dolžan določene dajatve in tlako. Kmetje niso bili osebno svobodni, vezani so bili na zemljo. Položaj kmeta je bil zelo slab: slabe letine, bolezni, vojne, neprimerno obnašanje fevdalca.

4.) Kaj je renesansa in kaj humanizem?
Renesansa: "ponovno rojstvo", pomembno kulturno gibanje, ki je postavilo temelje znanstveni revoluciji in preobrazilo umetnost. Označuje prehod med koncem srednjega veka in začetkom novega veka.

Humanizem: filozofsko gibanje ter kulturno gibanje, ki je zajelo evropske izobražence, navdušene nad antično kulturno dediščino, razširil v drugi polovici 15. stoletja.

K širjenju so pripomogli:

- zvišanje izobrazbene ravni prebivalstva
- iznajdba tiska
- poudarja "naravo in človeka" ter odnos

5.) Kdo je izumil tisk- opiši!
Za izumitelja tiska velja Johannes Gutenberg, ki je okoli leta 1450 naredil premične črke, ki so nadomestile dotedanje šablone. Vsaka črka je bila na svojem podstavku in jih je bilo moč sestavljati v beseda, vrstice, strani ter jih večkrat uporabiti. Gutenberg je izdelal leseno stiskalnico na vijak, podobno stiskalnici za grozdje. S stiskalnico je pritisnil papir na privzdignjene črke, prevlečene s tiskarskim črnilom, da se je besedilo odtisnilo na papir. Konec stoletja so bile tiskarske delavnice po vseh večjih evropskih mestih.

Tisk je izumil Johannes Gutenberg, ki ravno tako velja za izumitelja premičnih kovinskih črk. (natisne Biblijo).

6.) Oceni pomen tiska!
Izum tiska odločilno pripomore k večji razširjenosti in dostopnosti znanja; tisk na papir je cenejši od ročnih prepisovanj pergament; tisk knjig omogoči cenejši dostop do le-teh tudi nižjim slojem → širi se pismenost; znanstveniki so začeli svoja dognanja objavljati v knjigah,...

7.) Zakaj se renesansa razširi prav v Italiji? Utemelji!
Zaradi antične kulture, ki se je nahajala v Grčiji in tudi v Italiji → izdelki, kipci,...

8.) Naštej nekaj predstavnikov renesanse in nekaj humanizma – predstavi njihova dela!

Predstavniki humanizma:

- Erazem Rotterdamski: nizozemski filozof, prevajal Sveto pismo, pisec, napisal → Hvalnica Norosti
- Nikolaj Kopernik
- Giordano Bruno
- Thomas More

Predstavniki renesanse:

- Shakespeare: angleški dramatik, književnik, pesnik, igralec
- Jacob Petelin Gallus: glasbenik, pesnik, domnevno iz Ribnice
- Leonardo Da Vinci: glavni predstavnik slikarstva → Zadnja večerja, Mona Lisa,...

9.) Na kaj opozarja Martin Luther.

Martin Luther opozori na napake cerkve, predvsem prodajo odpustkov, neprimerno življenje duhovščine, prodajo cerkvenih položajev, slabo znanje latinskega jezika ... Spodbujal je branje Biblije.

Na te napake opozarja s 95 tezami, ki jih je objavil. Papež se s tem ni strinjal in ga je izobčil iz cerkve.

10.) Naštej smeri reformacije?

Literanstvo → meščanska smer
Anglikanstvo, kalvinizem → vladarska smer

11.) Za kaj se zavzemajo reformatorji?

Zavzemali so se za uvedbo bogoslužja v domačem jeziku, ki bi ga lahko razumeli tudi preprosti ljudje, ki so bili prej prisiljeni poslušati latinske maše. Zahtevali so, da se izdajo tudi knjige Sveto pismo v raznih prevodih. Samo krst in obhajilo, dovoljena duhovna poroka, redovništvo(anti).

12.) Primerjaj reformacijo in katoličanstvo!

Reformacija je bilo versko, kulturno in politično gibanje, ki se je začelo v 16. stoletju, medtem, ko je bilo Katoličanstvo le nazor, ideologija, ki temelji na katoliški veri. Reformacija je imela cilj (preureditev rimokatoliške cerkve, začetnika – Martin Luther). Reformacija se je tudi širila in sicer po Evropi.

13.) Kakšne spremembe nastanejo z Tridentinskim koncilom?

Ne priznajo reformacije, odpravijo nekatere napake → prodajo odpustkov, priznajo papežev nadoblast, določena izobrazba duhovnikov, duhovniki se ne smejo poročiti, cerkvena sodišča, matične knjige, jezuitski red.

Tridentinski koncil: je z dolgimi vmesnimi premori potekal 18 let in je bil odgovor na reformacijo, namen je bil reformirati katoliško Cerkev, nekateri sklepi:

- zakonska zveza
- izobrazba duhovnikov
- vulgata
- matične knjige

14.) Zakaj izbruhne 30-letna vojna?

Vojna se začne 1618 – 1648, zaradi vojne med protestanti in katoličani, ki se razširi po Evropi.

Posledice so: morija, uničeno gospodarstvo, lakota, širjenje bolezni,...

15.) Kaj prinese westfalski mir?

Versko svobodo v nemškem cesarstvu, Nizozemska, Švica – samostojni – odcepiti se od Nemškega cesarstva, Nemško cesarstvo se razdeli na številne države (oslABLJENA moč cesarja), Francija okrepi svojo moč s pridobitvijo ALZACIJE (pokrajina med Francijo in Nemčijo).

16.) Od kod in kdo je širil reformacijo v slovenske dežele?

Nove ideje so iz Evrope so hitro prišle tudi v naše kraje. Prinesli so jih potujoči obrtniki in trgovci ter študentje, ki so študirali na italijanskih in nemških univerzah.

Prvi vplivi so prihajali z romanskega zahoda, širili so jih → rudarji, študenti, popotniki,...

17.) Kakšen je bil pomen reformacije na Slovenskem?

Pomen reformacije na slovenskem je bil velik: pomembna je dejavnost reformatorjev na kulturnem in jezikovnem področju;

- v tem obdobju so nastajala poučna dela (večina besedil prevedena iz tujih jezikov)
- reformacija pomeni za Slovence začetek slovenske književnosti in slovenskega knjižnega jezika.

18.) Kdo so bili najpomembnejši reformatorji na Slovenskem?

Primož Trubar, Jurij Dalmatin, Adam Bohorič, Sebastjan Krelj,...

19.) Katera so bila njihova dela?

Katekizem in Abecednik; prevod Svetega pisma; Rimske urice; Otročja Biblija in Postilo slovensko.

20.) Kdaj se je začela protireformacija v slovenskih deželah?

Začela se je ob koncu 16. stoletja → z dobo Tomaža Hrena, začetek 17. stoletja

21.) Razloži pojme dajatev, davek, stara pravda, urbar, tlaka!

Dajatev: obveza do zemeljskega gospoda

Davek: obveza do države

Stara pravda: zahteva kmetov

Urbar: knjiga, kjer so bili napisane obveze kmetov do zemeljskega gospoda

Tlaka: delovna obveza – osebna, ročna

22.) Zakaj je prišlo do prvih kmečkih uporov? Kje so izbruhnili? Naštej jih!

Kmetje so živeli v vedno slabših razmerah. Vedno znova so se višale dajatve, zemeljski gospodje so spreminjali naturalno dajatev v denarno, omejili so trgovino in obrt, ob kmetovi smrti je fevdalec zahteval iz hleva živino – posmrtnina, s katero si je sin ob očetovi smrti moral ponovno pridobiti pravico do kmetije, zaradi turških vpadov pa se je položaj še bolj zaostroval saj so morali plačevati nove in večje davke, kmetje so se največkrat slabo organizirali, niso imeli enotnega vodstva in poveljevanja, imeli so tudi drugačne zahteve.

Upori: Koroški upor, Slovenski upor boj za staro pravdo, Hrvaško – slovenski upor.

Do uporov je prišlo zato, ker so kmetje živeli v vedno slabših razmerah. Izbruhnili so na Z in na V.

23.) Opiši kmečke upore na Slovenskem.

Kmečki upori na slovenskem:

- slabe življenjske razmere
- zvišane dajatve
- spreminjanje vrste dajatev
- omejitev trgovine in obrti
- zahteva posmrtnine
- zaostrovanje položaja zaradi turških upadov
- slaba organizacija kmetov → tragičen konec

24.) Zakaj kmečki upori niso bili uspešni?

Zaradi slabe organizacije kmetov, pomanjkanje orožja, neenotnost kmetov, zaupanje v pravičnost, obremenjenost z opravili, brez zastavljenega cilja.

25.) Kakšne so bile posledice za kmete?

Vsi upori se končajo tragično, zmaga plemiške vojske, zato, ker so vedeli za kaj se borijo, medtem, ko so bili kmetje neenotni. Mnogi so že po prvih uspehih želeli oditi domov, češ, saj smo dosegli kar smo hoteli.

Posledice so bile smrti, neuspešni upori,...

26.) Opiši hrvaško slovenski upor in slovenski upor?

Hrvaško slovenski upor: nečloveško ravnanje Franja Tahija, lastnika posesti v Stubici in Susgradu: kmetom je prodajal stare konje, staro skisano vino, rabil njihovo živino, zlorabljal dekleta in žene.

Slovenski upor: stara pravda, svoboda v trgovini in obrti, plačevanje v naturi in ne v dajatvah.

27.) Kaj je to stara pravda?

Stara pravda: tisto, kar je prav; kmetje so se bojevali za isto višino le-teh.

28.) Kaj je manufaktura?

Manufaktura = delavnica v kateri se je proizvajalo ročno po fazah → vsak je sestavljal en kos, lastnik je dajal denar za material. / oblika obrtne proizvodnje; izdelava izdelkov ročno

29.) Kaj je založništvo?

Založništvo = naročnik zalaga z materialom obrtnike, ki zanj naredijo izdelek za plačilo.

30.) Primerjaj obe oblike proizvodnje!

Manufaktura je izdelava in materiala ne zalaga, to dela založništvo, ki je zalagalo razne materialne dobrine.

31.) Razloži pojme menica, menjalni tečaj, mitnica, tovornik, splavar, furman, fužinar..

Menica: vrednost listina, s katero se nekdo obveže

Menjalni tečaj: razmerje med dvema ali več denarnimi enotami

Mitnica: (carinski urad) uradi, ki so pobirali davek od blaga.

Tovornik: človek, ki je prenašal blago s pomočjo živine

Splavar: "voznik" pravokotnega plovila iz hlodov

Furman: prevoznik blaga z vozovi in konjskimi vpregami

Fužinar: tisti, ki pridobiva kovine, predvsem železo, ki ga predeluje v polizdelke ali v izdelke

32.) Opiši pogoje za nastanek fužinarstva?

Potrebno za fužinarstvo:

- les
- železova ruda
- voda

33.) Kaj je fužinarstvo?

Fužinarstvo = dejavnost, ki prenaša veliko kapitala, pridobivanje in pridelovanje rude.

34.) Kdo upravlja slovenske fužine, rudnike..

Tujci Thurn in Auersperg.

35.) Naštej katere vrste manufakture so delovale v slovenskem prostoru!

Manufakture = papirništvo, glažutarstvo(steklarstvo), suknarna, manufakturd svinčeva belina, manufaktura za svilo in nogavice ter volnenega blaga in jadvovine, izdelava orožja → piškarstvo, čevljarstvo, platnarstvo, sitarstvo.

36.) Katere znanosti so se razvile- naštej predstavnike in njihova dela!

Kemija: Priestley: - za gorenje potreben kisik

Botanika: Paracelsus: raziskoval na tem področju

Raziskovanje: Leeuwenhoek je sestavil svoj mikroskop

37.) Kaj je to akademija?

Ustanova (astr., mat.), višja / najvišja šola (uspodbuja razvoj znanosti)

38.) Katere delujejo v tistem času poimenuj jih!

Akademija v Parizu, Akademija znanosti in umetnosti.

39.) Opiši odnos cerkve do znanstvenih odkritij?

Odnos cerkve do odkritij ni bil dober, znanstvenikov niso priznavali.